

GESCHIEDENIS VAN VRIJZINNIGEN NEDERLAND IN VOGELVLUCHT

Het begin

Tijdens de Noord-Nederlandse modernenvergadering op 22 oktober 1869 komt de, al eerder gekoesterde, wens tot meer samenhang aan de orde. Die wens is het oprichten van een stichting ter bestrijding van het confessionalisme. Er wordt een voorbereidend comité benoemd om te komen tot de oprichting van een anticonfessionele vereniging.

Het voorbereidend comité presenteert begin 1870 een rapport met de naam 'Gewetensvrijheid'.

Op 6 juni en 15 juli 1870 vindt de officiële oprichting van de Vereniging in Utrecht. De naam 'Gewetensvrijheid' maakt plaats voor 'Nederlandsche Protestanten Bond' (NPB). Een landelijke vereniging om een duidelijker tegenstem te geven tegenover het opkomende confessionalisme en tegelijk om de modern-godsdienstige denkbepelden te propageren.

De doelstelling van de Bond in 1872 luidt 'De vrije ontwikkeling van het godsdienstig leven ... in de kring van de kerkgenootschappen en op ieder ander gebied.' De vereniging richt zich op binnenkerkelijke en buitenkerkelijke activiteiten en wil deze op plaatselijk niveau organiseren. Er zijn in het begin al 26 lokale afdelingen.

Er komt ook een weekblad 'De Hervorming', centraal orgaan van de Nederlandse Protestanten Bond. Tien jaar later zijn er al 149 lokale bonden of afdelingen en zijn er in totaal 13.143 leden.

Afdelingen

Al vanaf het begin worden plaatselijke verbanden opgericht. Al in 1875 groeit het aantal naar 74 lokale 'protestanten bonden' met in totaal 4.200 leden.

Een belangrijke reden voor de snelle groei blijkt de keuze voor lokale organisatie, waardoor plaatselijke netwerken van modern-godsdienstigen zich makkelijk aansluiten of zelfs hun naam spoedig omdopen in NPB-afdelingen.

Een van de eerste afdelingen die een eigen gebouw laten bouwen is de afdeling Schiedam.

Aanvankelijk hebben de NPB-afdelingen het karakter van een vrijzinnige sociëteit, waarin modern-godsdienstigen van hervormde, remonstrantse, doopsgezinde, lutherse en niet-kerkelijke signatuur elkaar konden ontmoeten en over uiteenlopende kerkelijke en maatschappelijke vraagstukken konden discussiëren. Maar vanaf begin 1900 ontstaan er zogenoemde 'kerkhoudende afdelingen', vanuit de behoefte aan kerkelijke bijeenkomsten met een eigen mee vrijzinnig en minder kil godsdienstig ritueel. Ook komen er steeds meer afdelingen die (weliswaar facultatief) Avondmaal en doop aanbieden en is er een groeiend aantal afdelingen dat een eigen vaste voorganger aanstelt.

Voorgangers

In het begin waren er naast predikanten een aantal godsdienstleraresen die zich bezig hielden met de godsdienstoefeningen en het zondagschoolwerk. Jacoba Mossel en Manette de Favauge zijn bekende namen van de pioniers op het gebied van het kinderwerk.

Anne Zernike, de eerste vrouwelijke theologiestudent en predikant van Nederland bij de Algemene Doopsgezinde Sociëteit, wordt in 1921 predikante van de Nederlandse Protestanten Bond (NPB) in het Rotterdamse Tuindorp/Vreewijk. Zij kreeg in haar jeugd les van Jacoba Mossel.

Opleiding tot voorganger

Al aan het eind van de 19^e start de NPB al een opleiding voor godsdienstonderwijzers. Opgericht in 1877 liet de opleiding al vanaf 1882 vrouwen toe.

In 1980 komt het Opleidingsinstituut van de NPB tot stand. In samenwerking met de VVH (nu VVP) en de Vrije Gemeente biedt zij een deeltijdse opleiding tot pastoraal werker/voorganger. Sinds 2005 is de Stichting zelfstandig die cursisten in samenwerking met de Hogeschool Windesheim vrijzinnige pastorale werkers opleidt op HBO-niveau. Meerdere voorgangers van Vrijzinnigen Nederland hebben de opleiding gevolgd.

Publicaties

Naast de uitgave van het weekblad De Hervorming is de NPB de motor achter de uitgave van de Leidse Bijbelvertaling, de eerste bijbelvertaling in 'omgangstaal'.

De vertalers behoorden allen tot de vrijzinnige richting en beoogden een begrijpelijke vertaling die beantwoordde aan de eisen van de kritische bijbelwetenschap.

De NPB heeft vanaf het begin een eigen liederenbundel uitgebracht. Deze bundel is een van de grondleggers van het huidige Liedboek van de kerken.

De naam van De Hervorming wijzigt in 1966 in Ruimte. Het verenigingsblad dat nog steeds wordt uitgegeven.

Commissies

Door de jaren heen zijn er vele commissies geweest die het werk van de vereniging vormgaven. Een kleine greep uit deze commissies.

De Commissie voor godsdienstonderwijs en godsdienstprediking die examens afnam voor godsdienstonderwijzer en gelden verdeelde onder afdelingen die het moeilijk hadden. Er was een Commissie voor bijbels en liederenbundels die vele bundels het licht heeft doen zien. Het Gymnasium- en Studiefonds die jaarlijks 20 studenten theologie steunde. De Commissie van de Postpropaganda die met een vijftal bibliotheken mensen boeken toestuurde om het vrijzinnig gedachtegoed te verspreiden. Onder deze Commissie viel ook de commissie voor Reizende Bibliotheken die boekenkisten uitleende aan afdelingen. Er was een Commissie tot organisatie van het Godsdienstonderwijs die materiaal voor catechese uitgaf. Twee commissies hielden zich bezig met het verspreiden van het gedachtegoed in het toenmalige Nederlands Indië. En zeker niet te vergeten de Reiscommissie die vele jaren mooie reizen aanbood.

Sociaal Werk

Een apart hoofdstuk in de geschiedenis is het werk van de Commissie, later Stichting, voor Sociaal Werk. In 1938 in het leven geroepen om weken te organiseren voor kinderen die door de crisis geen mogelijkheden hadden om vakantie te krijgen. Dat werd uitgebreid met weken voor vermoeide huismoeders en oudere werkloze mannen. De Commissie werkte nauw samen met de Gezondheidskolonie 'Naar Buiten' die al sinds 1899 kinderen opving om aan te sterken. Onder de stichting kwam ook Braamhage tot stand, een vrijzinnig protestants bejaardenhuis, in Soest. Een vrijzinnig bejaardenhuis was een diepe wens van de vereniging omdat er geen andere mogelijkheden voor vrijzinnige ouderen leden en belangstellenden in de vijftiger jaren.

Centrale Commissie

In 1923 vindt de oprichting van de Centrale Commissie voor het Vrijzinnig Protestantisme plaats waarin vele vrijzinnige organisaties gaan samenwerken. DE NPB staat hiermee haar taak, om landelijke activiteiten voor alle vrijzinnigen in Nederland te organiseren, af aan dit bredere orgaan. NPB gaat zich meer richten op de eigen plaatselijke afdelingen.

De V.P.R.O., Vrijzinnig Protestantse Radio Omroep, is een initiatief van de centrale Commissie. Na een roemrijke periode wordt de V.P.R.O. in 1968 de VPRO. De vrijzinnigheid verliest daarmee een belangrijk medium voor het uitdragen van het gedachtegoed.

Gebouwen

In het begin wordt het vakantie-, recreatie- en conferentiehuis 'Het Bondshuis' te Soesterberg aangekocht. In 'Het Bondshuis' ontving men naast vrouwen die in de knel waren gekomen, ook Belgische vluchtelingen tijdens de Eerste Wereldoorlog. Na de oorlog wordt 'Het Bondshuis' verkocht en komt het landgoed 'Venwoude' in Lage Vuursche in het bezit van de vereniging. 'Venwoude' blijft tot in de jaren negentig als toerustingscentrum voor leden en voorgangers in gebruik.

Het landelijk bureau verhuist van een gehuurd pand aan de Nieuwegracht in Utrecht in 1984 naar het Thorbeckehuis (geboortehuis van Thorbecke en oud verenigingspand van de afdeling Zwolle) in

Zwolle. Het pand wordt in 2013 verkocht en sindsdien is het landelijk bureau gevestigd aan de Spoorstraat in Amersfoort.

Oecumene

Vanaf de oprichting is de NPB gastlid van de Raad van Kerken in Nederland. Bij een statutenwijziging van de Raad komen de leden van de NPB in een spagaat. Het gastlid verdwijnt en een lidmaatschap moet worden overwogen. De NPB wil geen lid worden omdat zij de preambule niet kan onderschrijven. De band met de Raad is van belang voor de oecumene. Na raadpleging van de achterban wordt besloten in november 2011 het geassocieerd lidmaatschap van de Raad aan te vragen.

Internationale contacten

In het begin van de 20ste eeuw zijn er internationale contacten die lopen via de International Association for Liberal Christianity and Religious Freedom. De NPB doet hier van harte aan mee. Later wordt de naam International Association for Religious Freedom (IARF). De vereniging wordt in 2015 lid van de International Council of Unitarians and Universalists, de ICUU.

Onze namen door de tijd heen

De naam Nederlandse Protestanten Bond maakt plaats voor Vrijzinnige Geloofsgemeenschap NPB in 1991. De letters NPB verwijzen nog naar de oude naam maar worden niet meer voluit geschreven. Vanaf 2014 krijgt de vereniging de naam Vrijzinnigen Nederland en wordt de huisstijl aangepast met de pay off Vrijzinnigen Nederland verbindt vrijdenkers en zinzoekers.